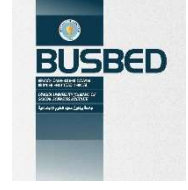

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 15.11.2022
Kabul Tarihi : 09.12.2022

<https://doi.org/10.29029/busbed.1205148>

LEİPZİG KÜTÜPHANESİNDE KAYITLI MÜELLİFİ BİLİNMEYEN BİR SAATNAME ÖRNEĞİ

Mehmet Emin BARS¹

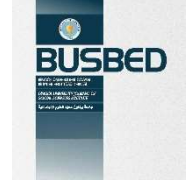
ÖZ

Türk-İslam kültüründe bilinmeyi ve geleceği öğrenmeye yönelik çeşitli uygulamaları konu edinen ilimler vardır. Bu ilimlerden biri de ilm-i nücumdur. İlm-i nücum zaman falcılığıyla ilişkilendirilip gerçek dışı ilim olarak görülmesine rağmen toplumu derinden etkilemiştir. Yıldızların insanların yaptıkları işler üzerinde etkili olduğuna dair inançlar bu ilme bağlı “saatname” adı verilen türün meydana gelmesini sağlamıştır. Bu tür eserlere hem halk hem de yöneticiler tarafından itibar edilmiştir. Saatnamelerde yedi yıldızın günlerin yedi vaktindeki işler üzerindeki etkisi konu edinmiştir. Saatname türü ile ilgili farklı kütüphanelerde çok sayıda yazma nüsha bulunmaktadır. Ancak bu tür eserlerin çoğu henüz incelenmemiştir. Saatname türü ile ilgili bilimsel alanda az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada Almanya Leipzig Kütüphanesi Fleischer Kataloğu’nda yer alan müellifi bilinmeyen el yazması mensur bir saatname örneği incelenmiştir. Küçük bir risale şeklinde düzenlenen metin, saatlerin hükümlerini bildirmek, hangi saatte hangi işlerin yapılmasının iyi hangilerinin kötü olduğunu belirtmek için yazılmıştır. Metinde yedi yıldızın yedi günün yedi vaktindeki olumlu ve olumsuz tesirleri anlatılmıştır. Yıldızların gün ve vakitler üzerindeki tesirleri düzenli belli bir dairesel döngü halinde devam etmektedir. Yıldızların uğurlu işler üzerindeki etkisinin daha fazla olduğu görülmüştür. Dikkat çekici başka bir özellik de bazı yıldızların hüküm sürdüğü zamanlarda uğursuz herhangi bir işten söz edilmemesidir. Genel olarak kısa bir tür olan saatnamelerin çok sayıda örneğinin toplu biçimde değerlendirilmesi Türk kültür tarihi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Saatname, İlm-i Nücum, Gelecek, Uğurlu.

¹ Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mehbars@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6972-6860>.

Article Type : Research Article
Date Received : 15.11.2022
Date Accepted : 09.12.2022

<https://doi.org/10.29029/busbed.1205148>

AN EXAMPLE OF A SAATNAME WITH UNKNOWN AUTHOR, REGISTERED IN THE LIBRARY OF LEIPZIG

Mehmet Emin BARS¹

ABSTRACT

There are sciences in Turkish-Islamic culture that deal with various practices for learning the unknown and the future. One of these sciences is science of the stars. Although science of the stars is sometimes associated with fortune-telling and seen as an unrealistic science, it deeply affected the society. Beliefs that the stars have an effect on the works people do have led to the emergence of the genre called “saatname” based on this science. Such works were respected by both the public and the rulers. The impact of the seven stars on the works of the seven times of the day is the subject of the saatnames. There are many manuscripts in different libraries about the genre of saatname. However, most of such works have not been studied yet. There are few studies in the scientific field about the genre of saatname. In this study, a manuscript prose example of an unknown author in the Fleischer Catalogue of the Leipzig Library in Germany was examined. The text, which was arranged in the form of a small tractate, was written to inform the provisions of the hours, to indicate which works were good to be done at which hour and which ones were bad. In the text, the positive and negative effects of the seven stars in seven times of seven days are explained. The influence of the stars on the days and times continues in a regular circular cycle. It has been observed that the effect of stars on auspicious deeds is more. Another notable feature is that there is no mention of any sinister work when certain stars are in effect. It is important in terms of Turkish cultural history to evaluate many examples of saatnames, which are generally a short genre.

Keywords: Saatname, Science of The Stars, Future, Auspicious.

¹ Assoc. Prof., Bingöl University Faculty of Arts and Sciences Department of Turkish Language and Literature, mebars@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6972-6860>.

1. GİRİŞ

Eski devirlerden itibaren insanoğlu bilmediklerini merak etmiştir. İçinde buldukları anın ihtiyaçlarından başka bir şey düşünmeyen diğer canlılardan farklı olarak gelecekte olacakları merak etme, insanların en önemli ayırıcı özelliklerinden biridir. İnsanoğlunun gelecek hakkında meraklı olmasının nedenlerinden biri kendisini olabileceklere karşı güçsüz ve savunmasız hissetmesidir. Çeşitli olaylara bakarak gelecekte olabilecekleri öğrenmeye çalışmak bazı uygulamaların meydana gelmesini sağlamış, bu uygulamalar zamanla birer ilim şubesi haline gelmiştir. “İlm-i ihtilaç” insan vücudundaki organların istemsiz biçimde hareket etmelerini gelecekte bazı olayların meydana geleceğine işaret saymış ve bunun sonucunda “seğirname/ihtilaçname” adlı türler meydana gelmiştir. “İlm-i cefr” Arap harflerini dört gruba ayırarak bu harflere çeşitli sayısal değerler verip harflerle sayılar arasındaki ilişkilere bakarak geleceği öğrenmeye çalışan ilim dalıdır. Muhyiddin ibnü'l-Arabi, Fütuhâtü'l-Mekkiye adlı eserinde varlıklarla harfler arasındaki münasebete dikkat çekmiş, harflerin sırrına vakıf olanların geleceği keşfedeceğini ifade etmiştir (Yurdagür, 1993, s. 216). “İlm-i hutut” insanların alımlarındaki çizgilere bakarak ömrünü ve bu ömrün nasıl geçeceğini ortaya koymaya çalışmış, “ilm-i kıyafet” insanın fiziksel yapısı ile davranış özellikleri arasındaki bağa dikkati çekmiştir. Bunun bir uzantısı olarak son dönemlerde psikoloji ile tıpta el yazısından yola çıkılarak insanların karakterleri öğrenilmeye çalışılmış, “kriminoloji” ilmi doğmuştur (Mengi, 2002, s. 514). “İlm-i iyafe”de kuşların hareketlerine bakılmış, buna göre ne yapılacağına karar verilmiştir. Kuşların sağdan sola uçuşması iyiye, soldan sağa uçmaları ise kötüye yorumlanmıştır. Deve, at gibi hayvanlara bakılarak çeşitli olayların meydana geleceğini tahmin etme “ilm-i zecr” adı verilen ilmin esasını oluşturmuştur (Çelebi, 2001, s. 497). “İlm-i kef” veya “ilmü'l-esarir” insanların ellerine, ayaklarına ve yüz hatlarına bakarak huyunu anlamak, “İlmü'l-ektaf” keçi veya koyunun kürek kemiğine bakılarak geleceğe dair bilgi elde etmek, “ilmü'l-irafe” içinde bulunulan zamandaki olaylara bakarak gelecekte olabilecekleri tahmin etmek, “ilmü'l-ihita bi'l-berari ve'l-akfar” ıssız alanlarda yönünü bulmaya çalışmak, “ilmü' istinbatü'l-maadın” yeraltındaki madenleri bulmak, “ilmü'r-riyafe” toprak ve üzerindeki varlıklara bakarak yeraltı sularını tespit etmek, “ilmü'nüzulü'l-gays” yağmurun yağıp yağmayacağına dair tahminlerde bulunmak gibi çok sayıda ilim şubesi “ilmü'l-kıyafe” olarak da adlandırılan “firaset” ilmine bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Uludağ, 1996, s. 116). “İlm-i reml” kaybedilen bir nesneyi bulmak, kum üzerine çizilen çizgilere bakarak bir işin nasıl sonuçlanacağını öğrenmek amacıyla bakılan faldır (Çelebi, 2007, s. 555). Rüyaların yorumlanarak olabilecekleri öğrenmeye dayanan “ilm-i rüya”, insanın yüzüne bakarak karakterini anlamaya çalışan “ilm-i sima” ile Kur'an-ı Kerim ve bazı kitapların belli kaidelere göre yorumlanmasına bağlı olarak olacakları önceden öğrenmeye dayanan “ilm-i tefe'ül” insanların geleceğe dair meraklarının neticesinde meydana gelen ilimlerdenidir. Bu ilim şubeleri tesadüflere bağlı olarak meydana gelmemiş, uzun süren tecrübelerin sonucunda oluşmuştur.

İnsanların geleceği öğrenme meraklarına bağlı olarak ortaya çıkan önemli ilim dallarından biri de “ilm-i nücum”dur. Birçok eski toplulukta ulaşılamayan yüksekliklerde bulunan ve sırlarla kaplı yıldızlar kutsanmış, onlara çeşitli vasıflar yüklenmiştir. Mahiyetleri hakkında çok fazla bilgiye sahip olunamayan gözyüzündeki cisimlere zaman zaman ilahlık atfedilmiştir. Babil, Eski Mısır, Hint gibi birçok eski uygarlıkta görülen “ilm-i nücum/gök bilimi” hem Batı'da hem de Doğu'da “astroloji” adı altında varlığını sürdürmektedir. “Falcılıkla ilişkilendirilmesinden dolayı sahte ve gerçek dışı bir ilim şeklinde vasfedilmesine karşın, eski ve yeni birçok uygarlık astrolojiden az veya çok etkilenmiştir” (Ağbal, 2012, s. 252). İçerisinde kehanet ve falcılığa ait bilgileri taşıması İslam dünyasında İslam akidelerine karşı kabul edilmiştir. İslam âlimlerinin çoğunluğunda astrolojiye karşı olumsuz bir tutum görülmüştür. “Kur'an ve Sünnet'te burçlar da dâhil olmak üzere gök cisimlerinin insanın ihtiyârî fiillerine etki ettiğine dair bir delil veya karineye rastlanmamaktadır” (Ağbal, 2012, s. 267). İslam dünyasında astronomi bir ilim olarak görülürken astrolojiye mesafeli yaklaşmıştır. İlm-i felek olarak da adlandırılan ilm-i nücumu İhvan-ı Safa üç dala ayırır: İlki feleklerin yapısını, yıldızları, burçları ve bunların hareketlerini; ikincisi tarihlerin düzenlenmesini; üçüncüsü ise yıldızların hareketlerine göre dünyada meydana gelebilecek olayları bulmakla ilgilidir (Fehd, 2000b, s. 126). İlm-i feleğin ilk iki sınıfı astronominin konusunu oluştururken üçüncü sınıf astrolojinin çalışma alanını meydana getirmiştir. Bu tasnif sonraki İslam düşünürlerinin çoğunluğu tarafından da kabul edilmiştir.

İlm-i nücumda yıldızların konumları ve hareketleri önemlidir. Buna göre yıldızların buldukları konum ile hareket tarzları tesadüfi değil, bir sistem dahilinde olmaktadır. Bu sistem çeşitli işaretler taşımakta ve sistemin anlaşılmasıyla geçmiş, şimdi ve gelecek hakkında çeşitli bilgilerin elde edileceğine inanılmaktadır. Astroloji olarak bilinen bu ilim astronomi ilminden farklıdır ve İslam ilimleri içerisinde tabii ilimlerden biri olarak kabul edilmiştir. İlm-i nücum ile bir sihir ilmi olan ve Babillerden kalan “ilm-i davet-i kevakib” arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. İlm-i devet-i kevakib yıldızların ruhunun bulunduğu ve bunlardan belli bilgilerin alınabileceği inancına dayanmaktadır (Fehd, 2000a, s. 124-125). İlm-i nücum (astroloji) iki gruba ayrılmıştır: “Tabii astroloji feleklerin (gökküre) atmosfer ve yeryüzündeki dört unsura dayalı fiziki nesne ve olaylar üzerine yaptığı tesirleri inceler ve eski astronominin kozmolojik modelini esas alarak tahmin ve kehanetlerde bulunur. Ahkâm astrolojisi ise gök cisimlerinin insan kaderi üzerinde etkileri olduğu inancıyla gelecek hakkında kehanetlerde bulunur” (Fehd, 2000a, s. 125). Ahkâm astrolojisinde yıldızların hareketlerinden ve atmosfer olaylarından çeşitli anlamlar çıkarılır. “Mevalid” ve “ihtiyarat” adlarıyla ikiye ayrılır. Mevalid insanların doğumları esnasında yıldızların yerine bakarak

çeşitli kehanetlerde bulunmakla ilgilidir. İhtiyarat ilmi ise bir işin yapımında uğurlu ve uğursuz vakitlerin olduğuna dair inanca dayanır. Böylece yıllara, aylara, günlere ve saatlere bakılarak bir işin en uygun yapma zamanı bulunur (Fehd, 2000a, s. 125-126). Yıldızların zaman üzerindeki etkisi önceden öğrenilmeli, buna göre işler yapılmalıdır. İlm-i nücum'a göre yedi felek vardır ve her felekte bir yıldız/gezegen bulunur. Bu gezegenler ilk yaratıldıklarında burçlar kuşağındaydı. Feleklerin dönmesi sonucunda zamanla bu gezegenlerin her biri bugünkü feleklerine yerleşmişlerdir. Sürekli dönen feleklerdeki yıldızlar farklı zamanlarda burçları dolaşır. Bu yıldızların burçlara uğramaları, onlara yakınlık-uzaklıkları, hareketleri insanların eylemleri üzerinde olumlu veya olumsuz etkilere sahiptir (Yıldırım, 2015, s. 343). Eski dönemlerde birçok topluluk önemli işleri yıldızların bu hareketlerine göre yapmıştır. Türk dilinde kullanılan “eşref saati” tabiri bu inancın/düşüncenin halk arasındaki tesirini göstermesi bakımından önemlidir. Levi-Strauss “Yaban Düşünce”de ilkellerden söz ederken onların hiçbir zaman ve hiçbir yerde bizim çoğu zaman tasarlamaktan hoşlandığımız hayvanlık koşulunu zar zor aşmış, gereksinim ve içgüdülerinin tutsağı olmuş varlıklar olamadığını (2020, s. 73) ifade ederek şunları söyler: “Yıldızların geleceği okumaya yönelik kökçülükte, 7 yeryüzü bitkisi ayırddedir, 12 ot burçlar kuşağıyla birleştirilir, 36 bitki de burçların onluk bölümlerine ve yıldızların durumlarına bağlanırdı. Birincilerin etkili olabilmeleri için belirli gün ve saatlerde toplanmaları gerekirdi; bugün ve saatler de her bitki için ayrı belirlenmişti: fındık ve zeytin pazar günü, sedefotu, yonca, şakayık, hindiba pazartesi, mineçeği salı, Cezayir menekşesi çarşamba günü toplanmalıydı...” (2020, s. 73-74). Bu durum belirli işlerin belirli saatlerde yapılması gerektiği inancının ilkel toplumlardan itibaren varlığını göstermektedir.

Eski Türk düşüncesinde güneş, ay ve yıldızlar canlı birer varlık olarak tasavvur edilmiştir. Çin kaynaklarına göre Hunlar ay büyüdüğünde savaşta geri çekilir, Tunguzlar savaşı kazanmak için dolunayı beklerdi. Göktürkler dolunayda sefere çıkar veya önemli işlerini yaparlardı. Hunlardan itibaren göçerli Türkler ayın hareketlerini gözler, ona göre askeri hareketlerini yönlendirirdi. Altaylar dolunayın kendilerine yardım ettiklerine inanırlardı (Bayat, 2017, s. 270). Orta Asya Türk düşüncesine göre dünya yedi iklimden oluşmakta, her bir iklimi de gökteki yıldızlardan biri idare etmekteydi. Eski düşünceye göre birinci iklim Hint diyarını zühal, ikinci iklim Çin diyarını müşteri, üçüncü iklim Türk ülkesini güneş, dördüncü iklim İran ülkesini mirrih, beşinci iklim Maveraünnehir diyarını zühre, altıncı iklim Rum diyarını utar ve yedinci iklim Bulgar diyarını ay idare etmekteydi (Bayat, 2017, s. 281). Bu yıldızların gökteki yerleri ve renkleri de bellidir. Yakın zamanlara kadar Anadolu’da halk arasında belirli işlerin belirli saatlerde yapılma(ma)sının gerekliliğini ortaya koyan inançlar yaşamaya devam etmiştir. Örneğin arife günü ve bayramda çift sürülmez; ramazan ve iki bayram arasında evlenilmez; gece tırnak kesenin ömrü kısalar; ikindiden sonra örümcek yuvası bozanın yuvası dağılır; salı, çarşamba ve cumartesi günleri büyük işler yapılmaz; cuma günü dikiş dikenin kısmeti bağlanır; kırk cuma ardı sıra tıraş olanın boynu vurulur... (Boratav, 2016, s. 96-97).

2. HALK İNANCI ETRAFINDA ŞEKİLLENEN BİR TÜR: “SAATNAME”

Türk edebiyatında yıldızların/gezegenlerin zaman, insan ve eylemleri üzerinde etkisi olduğuna dair inanca bağlı olarak çeşitli eserler ortaya çıkmıştır. Halk inancını yansıtan ve bu inanca bağlı olarak halk arasında muteber görülen bu eserler “saatname” ile beraber “şemsiye, ruzname, eyyamname, yıldızname, ilm-i nücum, ilm-i felek” gibi çeşitli şekillerde adlandırılmıştır. Uğurlu ve uğursuz saatlerin varlığına duyulan inanç sadece halk arasında değil iktidar sahipleri tarafından da itibar görmüştür. Eski devirlerde eşref saatini bulmakla görevli münecimlerin saraylarda istihdam edilmeleri ve sözlerine göre çeşitli olayların yapılma zamanına karar verilmesi bu ilim dalının etkinliğini göstermektedir.

Saatnameler gün/zaman seçme ilmidir. Günümüz insanları yıldız sistemi içerisinde yer alan güneşin hareketlerini zamanı belirleyen bir ölçü olarak esas almaktadır. Saat dünyanın güneş etrafındaki bir turunun esas alınarak yirmi dört eşit parçasının her birine verilen ad ve zamanın ölçü birimidir. Saatname Arapça bir kelime olan “saat” ile “yazılı, yazılmış, küçük kitap” (Devellioğlu, 1997, s. 804) manalarına gelen ve birleşik kelimeler meydana getiren Farsça “name” kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Buna göre saatname, saatlerle/zamanla ilgili yazılmış eserlere verilen addır. Türk-İslam kültüründe saatname türünde yazılmış çok sayıda eser vardır. Saatnamelerin bir kısmı müstakil kitap şeklinde iken bir kısmı da farklı eserlerin içerisinde bir bölüm olarak yer almaktadır. Bu tür eserler manzum, mensur ve menzum-mensur karışık biçimde yazılmışlardır. Saatnamelerde yedi gün yedi vakte ayrılmakta, yedi yıldızın bu zaman dilimleri üzerindeki etkilerinden söz edilmektedir. Her yıldız, gün ve saat üzerinde olumlu veya olumsuz çeşitli etkilere sahiptir.

Ebu Maşar el-Belhi’den tercüme edilen bir saatname nüshasının sebep-i telif kısmında yer alan aşağıdaki cümleler bu tür eserlerin yazılış amacını ve halk nazarındaki önemini göstermesi bakımından önemlidir: “Cihânın hükmi merhûm ve mağfûr Ebu’l-Maş’ar el-Belhî ki ma’lûmı idi bu fenn-i nücum ehl-i tasnîf idi zamânın dürr-i meknûnidur beyânında şöyle kim her ulûmî keşf ile bilmiş idi ‘Acem şâhlarından Ebu Sa’îd Hân ana didi kim bana bir ‘aceb rûznâme te’lif eyle kim aslâ mensûh olmaya ve hem de hem hoş ve hem şûh ve bâtil olmaya ve hükmi ebedü’l-âbâd ola ve yeni takvîme ihtiyâç olmaya tâ kıyâmete değer nâmı kala ol eser bir çerâğ olup togrı yolu seçüp gideler okıyanlar hayr du’â ideler çün Ebu Maş’ar bu sözi ol Handan işitdi, yedi yıldız bu tarz üzre ihtiyâr ve

bünyâd eyledi ve her fesâd ü salâhı bildürdi bir ‘aceb düzdi ve gice ve gündüzde eyü ve yavuz işden ne gelür hoş gördi. Hân-ı mezbûr gördükde didi:

Her kim bu ‘ilmi saklaya ey cân

Hergiz işinde görmeye noksân” (Buran, 2000, s. 6).

Bu ifadeler saatnamelerin sadece halk arasında değil idareciler arasında da muteber olduğunu göstermektedir. Bu eserlerin hükümleri her zaman geçerlidir, boş ve esassız değildir. Hükümleri kıyamete kadar devam etmekte, bir meşale gibi doğru yolu aydınlatmaktadır.

Hibetullah ibni İbrahim’in “Hazâ Kitâb-ı Sâ’atnâme” adlı eserinin sebab-i telif bölümünde de eserin konusu ve muhtevâsından şu şekilde söz edilir: “[1b] bu kitâb tasnîf kılındı ilerü ahbârdan ve dahi âcâyib ahvâlden ve geçmiş kaziyyelerden ve ne kim Hak te’âlâ ve tekaddes yirün ve gögün yaradılmışları ‘ibretdür eşidenlere ve bu kitâb her kitâblardan alınmışdır Levâmî gibi ve dahi Tefsîr-i Netâyihü’s-Sanâyi’ gibi ve Tefsîr-i Fetâvî gibi ve dahi nice bunun emsâli kitâblar gibi... [4a] kitâba Sâ’atnâme dirler bu kadar delil-i Kur’ân ve ehâdis-i nebevîyye ile ulu kitâblardan intihâb olub tercüme olmışdır ümmîlere ve ümmî hâtûnlara nef’i gayet çokdur okuması dahi bunun ile ‘amel itmesi lâzımdır bu cümle Kur’ân-ı Kerîm tefsîrinde mündericdür her kim bunı yazdırub ve rûhî için bir fâtiha ve üç ihlâs vakf eylese hac itmişçe ve bin in’âm ve ihsân itmişçe ve nice yüz bin nâfile namâz kılmışça ve nice bin gün oruc tutmuşça ve nice bin fulori tasadduk itmişçe sevâb vire... bundan mâ’ada bu kitâb ile her ne kadar kimse okıyub ‘amel itdiyse kıyâmet gününde cümlesi Hakk te’âlâya niyâz idüp yâ Rabbî biz bu kulmun dünyâda rûh için vakf itdüğü kitâb ile ‘amel itdük elhamdüli’l-lâh bizi magfûr itdün yâ Rabbi bu kitâb hürmetine bu kulunı habibün Muhammed Mustafâya cennetde konşu eyle diyeler...” (Buran, 2000, s. 33-36).

Hibetullah ibni İbrahim’e göre saatnamesi yer ve göktekiler için birer ibrettir. Kaynağını Kur’an-ı Kerim’den, Hz. Peygamberin (sav) hadislerinden ve ulu kitaplardan almaktadır. Özellikle okuma yazma bilmeyenlere faydalıdır. Bu eser okunup buna göre amel edilmelidir. Kitap birçok kişinin kurtuluşuna vesile olacaktır. Bu ifadeler aynı zamanada saatnamelerin dinî ve didaktik özelliğini vurgulamaktadır. “Risale-i Beyan-ı Ruz-ı Sad u Nahs” adlı saatname örneğinde günlerin uğur ve uğursuzluğu ile ilgili verilen bilgilere uyulmasının hayır getireceği, aksi takdirde başa kötülüklerin geleceği şöyle anlatılır:

“Her kimesne k’iş bu nushı dutdı oldı ehl-i hayr

Dutmayanlar lîk bilsün şerri eder ol kabûl” (Bilkan, 2003, s. 248).

“Risale-i Saatname”de ise bir işin yapılış zamanını anlatan bu tür eserlerin hem şehinşahlara/beylere hem de sıradan halka/yoksullara gerektiği anlatılır:

“Şehinşehlere rûznâme gerek

Ne anlara her hâs u ‘âma gerek

Ki her gün ne sâ’at ne işe yarar

Bile dahı anı kıla ihtiyâr

Yıl on iki ay hükmi bellü ola

Bileler gideler didüğü yola

Yenilenmege ihtiyâc olmaya

Yolu göstere yohsula ve beye” (Özçakmak, 2022, s. 253).

Saatname türünde farklı kütüphanelerde çok sayıda el yazması ve matbu nüsha bulunmaktadır.¹ Buna rağmen bu tür eserler üzerinde yeterince çalışma yapılmamıştır. Buran (2000) tarafından Hibetullah ibni İbrahim’in

¹ Bazı saatname nüshaları: Havass-ı Eyyam, Abdünnebi b. Abdülcelil, Fatih Millet Kütüphanesi, A.E. Mnz 743 (13b-23b); Risale-i Saatname, Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 3459/8 (134a-136b); Dürr-i Yetim Şerhi (Risale-i Saatname), Erzurumlu İbrahim Hakkı, Erzurum İl Halk Kütüphanesi, 23892 (64a-65b); Saatname, Hibetullah ibni İbrahim, farklı kütüphanelerde yüzden fazla nüshası tespit edilmiştir (Buran, 2000: 14-15); Risale-i Beyan-ı Ruz-ı Sad u Nahs, Ayasofya Kütüphanesi, 2706/6; Risale-i Ahkâm-ı Eyyam, Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 2068/12 (199b-204a); Mecmua, Süleymaniye Kütüphanesi, 5427 (136b-137a); Risale-i Der-Beyan-ı Eyyam-ı Seba, Millî Kütüphane, 06 Mil Yz B 947/23 (117b-120a); Risale-i Eyyam-ı Sad, Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 3757/23 (132a-141a); Tevaliü’t-Tevâtür, İbrahim b. Mahmud Larendi, Millî Kütüphane, 06 Mil

“Saatname” adlı eserinin incelendiği çalışma, bu tür ile ilgili yapılan en önemli çalışmalardan biridir. Kitap üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmada öncelikle saatname ve Türkçe saatnameler tanıtılmış; Hibetullah ibni İbrahim’in hayatı, eseri ve saatnamesinin imla ve dil özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde eserin metni ve söz varlığı tespit edilirken son bölümde eserin dizini yapılmıştır. Bu kitap çalışmasının yanı sıra tür ile ilgili birkaç tane de makale yazılmıştır. Bilkan (2003) Ayasofya Kütüphanesinde bulunan “Risale-i Beyan-ı Ruz-ı Sad u Nahs” adlı mensur saatname nüshasının metnini vererek metin ve tür hakkında değerlendirmeler yapar. Bilkan eskiden müşteri ve zühre yıldızlarına “sadeyn” (iki uğurlu) denildiğini ifade eder. Müşteri “sad-ı ekber”, zühre ise “sad-ı asgar”dır. Zühal ile mirrih yıldızlarına “nahseyin” (iki uğursuz) denilirken zühal “nahs-ı ekber”, mirrih ise “sad-ı asgar”dır (Bilkan, 2003: 243). Kınay (2013) Geredevi’nin Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesinde bulunan “Risale-i Eyyamname”sini, İlhan (2020) Fatih Millet Kütüphanesinde bulunan Abdünnebi b. Abdülcelil’e ait “Havass-ı Eyyâm”; Özçakmak (2022) Millî Kütüphanede kayıtlı “Risale-i Saatname”yi muhteva ve şekil özellikleri açısından incelemiş ve bu nüshaları Latin harflerine aktarmışlardır. Bu çalışmalardan Geredevi’nin eyyamnamesinde bahsi geçen günlerde yapılması ve yapılmaması gereken işlerden söz edilirken yıldızların zaman üzerindeki herhangi bir etkisine değinilmemiştir.

Doğrudan yıldızların zaman üzerindeki etkilerini ele alan bu tür eserlerin yanında bu inancı farklı ilim dallarında kullanan eserler de yazılmıştır. Örneğin Haşim Bey Mecmuası’nda bulunan musiki ilmiyle ilgili kaleme alınan edvar bölümünde musikideki on iki makamdan söz edilirken saatnameye şu şekilde değinilir: “...Ve leyl ve neharda vakt ve tesirleri dahi sa’atname’de beyan kılınmıştır. Mesela, Irak makamının tabiatı germ ü huşk’tur, siyah çerdeye tesir eder denmiş idi. Yalnız Irak makamı olmayıp, Irak’a tabi olan makam demektir. Ve kıs’alel bevaki” (Yalçın, 2014, s. 2060). Mecmuada çeşitli makamların etkilediği saatler, yıldızlarla ilişkilendirilmiştir. Mecmuada “beş terkîp, iki asıl makam ve bu makamların burçlar ve anasır-ı erbaaya nisbetleri” hakkında bilgiler içeren bir daire de resmedilmiştir (Yalçın, 2014, s. 2069).

3. LEİPZİG KÜTÜPHANESİ FLEİSCHER KATALOĞU’NDA KAYITLI MÜELLİFİ BİLİNMEYEN BİR SAATNAME NÜSHASI

İncelenen metin Almanya Leipzig Kütüphanesi Fleischer Kataloğu’nda B. or. 026–03 numarayla kayıtlı el yazması mensur bir saatname örneğidir. Eser bir mecmuanın 64a-66a varakları arasındadır. Yazarı/müstensihî ve yazma tarihi hakkında bilgi yoktur. Öncesinde hangi metinlerin bulunduğu belirtilmemiştir. Nesih yazı çeşidinin kullanıldığı metin harekesizdir ve sayfaları 14-15 arası satırdan oluşmaktadır. Yıldızların etkin olduğu zamanların anlatıldığı bölümler “çün sâ’at zühal irişe, çün sâ’at müşteri irişe” gibi ifadelerle başlayıp kırmızı renkle yazılmıştır. Metinde sıra ile şu gezegenlerin tesirlerinden söz edilmektedir: zühal, müşteri, mirrih, aftab, zühre, utarit ve kamer. Bu sıralamanın hangi ölçüte göre yapıldığı belirtilmemiştir. Sıralama gezegenlerin dünyaya veya güneşe göre uzaklıkları veya güneş sistemi içerisindeki düzenine göre yapılmamıştır.

Metin bu risalenin saatlerin hükümlerini bildirmek, hangi saatte hangi işlerin yapılmasının iyi hangilerinin yaramaz olduğunu anlatmak için yazıldığını ifade eden cümlelerle başlar. Ardından yıldızların etkin olduğu saatlerin hükümleri anlatılır. Metinde yıldızların tesirli olduğu zamanlarda yapılması iyi ve yaramaz olan işler şu şekilde belirtilmiştir:

Yz A 4059/13 (143b-146b); Miratü’s-Salikin, Muhammed b. Hamid, Millî Kütüphane, 06 Hk 245/1; Risale-i Eyyam-ı Sad u Nahs, Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 2010/2 (69b-70a); Risale-i fi Beyan-ı Hususiyetü’l-Eyyam, Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 ba 1730/2 (17b-23b); Ahkâm-ı Saati’l-Eyyam ve’l-Leyali, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 3036/2 (16b-18a); Ahkâm-ı Eyyam, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 2080/3 (48b-55a); Eyyam-ı Nahisat, Vatikan Türkçe Yazmaları, Vat. Turco 1/4 (73a-89a); Eyyam-ı Nahisat, Vatikan Türkçe Yazmaları, Vat. Turco 53/4 (37a-45a); Risale-i Havass-ı Eyyam-ı Şuhur, Gazi Hüseyin Kütüphanesi, R 6280; Eyyam-ı Nuhas ve Suad, Mısır Millî Kütüphanesi, Mecami Farisi 12 (22a-30a); Risale der Beyan-ı Berd-i Eyyam-ı Reki ve Bend-i Eyyam-ı Hanif, Muhammed b. Mustafa b. Lutfullah, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi; Risale-i Eyyam-ı Sad ve Nahs, Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 8018/2 (20a-39a); Hilalin Eyyama Tesirâtı, Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 6626/4 (26b-28a); Esrar-ı Eyyam, Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 4077/3 (59b-62a); Eyyam-ı Sad, Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 3537/4 (64a-65b); Risale-i Eyyam-ı Sadad, Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 2933/5 (93a-101b); Terceme-i İhtiyarü’l-Eyyam, Millî Kütüphane, 57 Hk 4792/2 (9a-15b); Eyyam-ı Şuhur, Macaristan Millî Kütüphanesi, Oct.Turc. 7; Risale-i Eyyam-ı Nühesat, Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, 34 Mzp 78/3 (88b-94a); Şerhu Eyyam-ı Nehisat, İstanbul Millet Kütüphanesi, 34 Ae Arabi 2822/4 (137a-148a); Ahval-ı Eyyam-ı Seba, Konya İl Halk Kütüphanesi, 42 Kon 5705/15; Risale-i Eyyam-ı Sad u Nahs, Abdülğani b. Abdülcelil Geredevî, farklı kütüphanelerde çok sayıda nüshası vardır (İlhan, 2020: 450-453).

Tablo 1.*Yıldızların tesirli olduğu zaman dilimlerindeki uğurlu ve uğursuz işler*

Yıldızlar	Uğurlu İşler	Uğursuz İşler
Zühhal	kethudâlık eylemek, ayırarak, kazmak, emânet komak, gizli işler işlemek, tılsımât yazmak, bey' ü şirâ eylemek, her oğlan ki işbu sâ'atde vücûda gele 'ömri uzun ola ve dünyâsı bol ola.	evlenmek, nişân komak, sefere gitmek, kan aldurmak, pâdişâhlar yüzine varmak, cenk âletin düzmek, yeni ton giymek.
Müşteri	evlenmek ve düğün eylemek, hâcet dilemek, sefere gitmek, beğler yüzine varmak, büyük işlere el urmak , her işe başlamak, yeni ton giymek ve biçitdirmek ve almak ve satmak, kan almak ve hacâmat itmek.	cenk âletin düzmek, fisk u fesâd eylemek.
Mirrih	'adl u ihsân itmek, şâzlık eylemek, hâcet talebin itmek, 'imâret bünyâd urmak, yeni ton biçmek ve giymek.	her oğlanun bu sâ'atde vücûda gelse halkın mâlına harîs ola ve kan dökici ola, beğler ve sultânlar yüzine varmak, ulularun yüzün görmek.
Aftab (Şems)	sefere gitmek, ulu işlere yapışmak, yeni ton biçmek ve giymek, evlenmek, nişân komak, her oğlanun bu sâ'atde vücûda gelse 'âlemde eyü bahtlı ola ve hoş hûlu ve dîndâr ve sâlih ola ve ihsân aslı ola.	-
Zühre	evlenmek, tılsım düzmek, mahbûblarla 'ayş u 'işret itmek, 'avratlar dizârın görmek, kethudâlık eylemek, kan aldurmak ve hacâmat itmek, ot içmek, büstân dikmek, yeni ton biçmek ve giymek, mektebe oğlan virmek, ulu işlere başlamak, sefere gitmek, her oğlan bu sâ'atde vücûda gelse 'işret ehli olur ve açık gönüllü ve mâldâr ola.	-
Utariid	ihsân ve in'âm eylemek, dervîşlere sadaka virmek, mektebe oğlan virmek , tılsım bağlamak, her oğlanun işbu sâ'atde vücûda gelse 'ilmde nîk-baht ola ve âdemiler katında 'azîz ve hürmetli ola.	-
Kamer	kethudâlık eylemek, ekin ekmek, ulu işlere başlamak, havz binâ itmek, her oğlanun bu sâ'atde vücûda gelse harîs ola ve hoş gönüllü ola, halk arasında 'azîz ve hürmetli ola.	gizli iş işlemek, 'ilmde ibtidâ eylemek, efsûn ve tılsım işlemek.

Buna göre yıldızların uğurlu işler üzerindeki etkisinin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum insanoğlunun geleceğe dair iyi beklentiler içerisinde olmasının, gelecekte umutlu olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Aftab, zühre ve utarid yıldızlarının hüküm sürdüğü anlarda uğursuz bir işten söz edilmemektedir. Bu üç yıldız günün vakitlerine bakıldığında arda arda gelmektedir. Üç yıldızın arda arda gelmesi uğurlu zamanın kesintisiz biçimde genişlemesini de sağlamaktadır. Metinde yedi felekte bulunan yıldızların etkilerinden söz edildikten sonra buldukları felekler şu şekilde sıralanmıştır: “Evvel felekde kamer toğar, ikincide ‘utarid toğar, üçüncüde âftâb toğar, dördüncüde zühr[e] toğar, beşincide mirrih toğar, altıncıda müşteri toğar, yedincide zühal toğar.”

Metinde yedi yıldız yedi günün yedi vaktindeki olumlu ve olumsuz tesirlerini anlatır. Bu zaman dilimlerinde hangi işlerin yapılmasının iyi hangilerinin yaramaz olduğu belirtilmiştir. Buna göre yedi günün yedi vaktinde tesirli olan yıldızlar şu şekildedir:

Tablo 2.

Yıldızların gün içerisinde tesirli olduğu zaman dilimleri

Günler	Sabah	Kuşluk	Zeval	Öğle	Beyne's-salateyn	İkinci	Gurub
Ruz-1 Düşenbe	Kamer	Zühal	Müşteri	Mirrih	Şems	Zühre	Utarid
Ruz-1 Seşenbe	Mirrih	Şems	Zühre	Utarid	Kamer	Zühal	Müşteri
Ruz-1 Çeharsenbe	Utarid	Kamer	Zühal	Müşteri	Mirrih	Şems	Zühre
Ruz-1 Pencşenbe	Müşteri	Mirrih	Şems	Zühre	Utarid	Kamer	Zühal
Ruz-1 Cum'a	Zühre	Utarid	Kamer	Zühal	Müşteri	Mirrih	Şems
Ruz-1 Şenbe	Zühal	Müşteri	Mirrih	Şems	Zühre	Utarid	Kamer
Ruz-1 Yekşenbe	Şems	Zühre	Utarid	Kamer	Zühal	Müşteri	Merrih

Tablo 2'ye göre günler günümüzde olduğu gibi pazartesinden başlayıp pazara kadar devam etmektedir. Yıldızların gün içerisindeki tesirlerinden söz edilirken yıldızlar kamer, zühal, müşteri, mirrih, şems (aftab), zühre ve utarit şeklinde sıralanmıştır. Bu sıra düzenli biçimde günlerde birbirini izlemektedir. Önceki gün öğle vaktinde etkili olan yıldız sonraki günün sabah vaktinden itibaren bu sıralama izlenerek etkili olmaktadır. Bu bakımdan yıldızların gün ve vakitler üzerindeki tesirleri düzenli belli bir dairesel döngü halinde sürmektedir.

4. SONUÇ

İnsanoğlu ilk dönemlerden itibaren gelecekte olabilecekleri merak etmiş, geleceği öğrenmek istemiştir. Bu merak ve çaba gelecekte olacakları çeşitli yollarla öğrenmeye çalışan uygulamaların doğmasını sağlamıştır. Bu uygulamalar halk arasında yaygınlaşarak birer ilim şubesine dönüşmüştür. İlm-i nücum bu ilim dallarından biridir. İlm-i nücumu göre yıldızların buldukları konum ile hareket tarzları bir sistem dahilindedir ve çeşitli işaretler taşır. Bu sistemin anlaşılmasıyla geçmiş, şimdi ve gelecek hakkında çeşitli bilgiler elde edilebilir. Yıldızların zaman üzerinde etkisi vardır ve bu önceden öğrenilebilir. Yedi felek vardır ve her felekte bir yıldız/gezegen bulunur. Sürekli dönen feleklerdeki yıldızlar farklı zamanlarda burçları dolaşır. Bu yıldızların burçlara uğramaları, onlara yakınlık-uzaklıkları, hareketleri insanların eylemleri üzerinde olumlu veya olumsuz etkilere sahiptir. Yıldızların ne zaman etkin oldukları öğrenilmeli ve işler buna göre yapılmalıdır.

Türk edebiyatında yıldızların/gezegenlerin zaman, insan ve eylemleri üzerinde etkisi olduğuna dair inanca bağlı olarak “saatname” adı verilen tür ortaya çıkmıştır. Saatnameler sade halktan yöneticilere kadar toplumun bütün kesimlerinde itibar görmüş, işlerin buna göre yapılması gerektiğine inanılmıştır. Saatnamelerde yedi gün yedi vakte ayrılmakta, yedi yıldızın bu zaman dilimleri üzerindeki etkilerinden söz edilmektedir. Her yıldız, günün belirli saati üzerinde olumlu ve olumsuz çeşitli etkilere sahiptir. Almanya Leipzig Kütüphanesi Fleischer Kataloğu'nda yer alan saatname örneği türün önemli nüshalarından biridir. El yazması metin nesih yazı türü ile mensur olarak yazılmıştır. Metinde sıra ile şu gezegenlerin tesirlerinden söz edilmektedir: zühal, müşteri, mirrih, aftab, zühre, utarit ve kamer. Metinde yedi yıldızın yedi günün yedi vaktindeki olumlu ve olumsuz tesirleri anlatılmıştır. Bu zaman dilimlerinde hangi işlerin yapılmasının iyi, hangilerinin yaramaz olduğu belirtilmiştir. Yıldızların gün içerisindeki tesirlerinden söz edilirken yıldızlar kamer, zühal, müşteri, mirrih, şems (aftab), zühre ve utarit şeklinde sıralanmıştır. Yıldızların gün ve vakitler üzerindeki tesirleri düzenli belli bir dairesel döngü halinde sürmektedir. Yıldızların uğurlu işler üzerindeki etkisinin daha fazla olduğu görülmektedir. Aftab, zühre ve utarid yıldızlarının hüküm sürdüğü anlarda uğursuz bir işten söz edilmemektedir. Halk inançlarında önemli yeri

olan saatname türü ile ilgili kapsamlı çalışmaların yapılmaması önemli bir eksikliklerdir. Hacim itibariyle çok da uzun olmayan bu türün çeşitli kütüphanelerde ve özel arşivlerde çok sayıda bulunan örneklerinin tespit edilmesi, bu metinlerin toplu biçimde değerlendirilmesi Türk kültür tarihi açısından önemlidir. Leipzig Kütüphanesinde bulunan nüshanın değerlendirilmesi de bu türün anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağbal, D. (2012). Kur'an'da burçlar mahiyeti ve insana etkisi bağlamında. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, 249-276.
- Bayat, F. (2017). *Türk mitolojik sistemi 1 (ontolojik ve epistemolojik bağlamda türk mitolojisi)* (1. baskı). Ötügen Neşriyat.
- Bilkan, A. F. (2003). Uğurlu ve uğursuz günler risalesi: 'risale-i sad ü nahs. *Folklor/Edebiyat*, IX/XXXIII, 243-248.
- Boratav, P. N. (2016). *100 soruda türk folkloru* (3. baskı). BilgeSu Yayıncılık.
- Buran, A. (2000). *Hibetullah ibni ibrahim sâ'atnâme* (1. baskı). yy.
- Çelebi, İ. (2001). İyâfe. *TDV islam ansiklopedisi cilt 23 içinde (ss. 497)*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çelebi, İ. (2007). Reml. *TDV islam ansiklopedisi cilt 34 içinde (ss. 555-556)*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Devellioğlu, F. (1997). *Osmanlıca-türkçe ansiklopedik lûgat* (14. baskı). Aydın Kitabevi Yayınları.
- Fehd, T. (2000a). İlm-i Ahkâm-ı Nücûm. *TDV islam ansiklopedisi cilt 22 içinde (124-126)*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Fehd, T. (2000b). İlm-i Felek. *TDV islam ansiklopedisi cilt 22 içinde (ss. 126-129)*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- <http://www.lugatim.com/> (Erişim Tarihi: 17.05.2022).
- <https://lehediz.com/> (Erişim Tarihi: 17.05.2022).
- İlhan, E. (2020). Örnek saatname metni (havass-ı eyyâm) ışığında günlere dair bazı inanışlar ve kaynakları. *Journal of Turkish Language and Literature*, 6/3, 443-468.
- Kınay, N. (2013). Gün seçme geleneği bağlamında bir inceleme: geredevî'nin eyyâm-nâmesi. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 51, 183-202.
- Levi-Strauss, C. (2020). *Yaban düşünce* (9. baskı). (çev. T. Yücel). Yapı Kredi Yayınları.
- Mengi, M. (2002). Kıyafetnâme. *TDV islam ansiklopedisi cilt 25 içinde (ss. 513-514)*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özçakmak, F. (2022). Müellifi bilinmeyen manzum bir saatname örneği: risale-i saatname. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 7, 245-263.
- Uludağ, S. (1996). Firâset. *TDV islam ansiklopedisi cilt 13 içinde (ss. 116-117)*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yalçın, G. (2014). Haşim bey mecmuası edvar bölümünün kaynakları. *Turkish Studies - International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/5, 2053-2074.
- Yıldırım, H. (2015). Divan şairlerine göre burçlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/41, 340-353.
- Yurdagür, M. (1993). Cefr. *TDV İslam Ansiklopedisi Cilt 7 içinde (ss. 215-218)*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ek-1.

Metin

[64a] Bâb²: bu risâle³ sâ'atlerün hükmün bildürür, her işlere yapışmak ne sâ'atde eyüdüdür ve ne sâ'atde yaramazdur. Çün sâ'at zühâl irişe eyüdüdür kethudâlık⁴ eylemek ve dahi ayırmak, kazmak ve emânet komak ve dahi gizli işler işlemek ve tılsımât⁵ yazmak ve bey' [ü] şirâ⁶ eylemek ve her oğlan ki işbu sâ'atde vücûda gele 'ömri uzun ola ve dünyâsı bol ola; yaramazdır evlenmek ve nişân komak ve sefere gitmek ve kan aldurmak ve pâdişâhlar yüzine varmak ve cenk âletin düzmek ve yeni ton⁷ giymek. Çün sâ'at müşteri irişe eyüdüdür evlenmek ve düğün eylemek ve hâcet dilemek⁸ ve sefere gitmek, beğler yüzine varmak ve büyük işlere el urmak ve her işe başlamak ve yeni ton giymek ve biçitdirmek ve almak ve satmak ve kan almak ve hacâmat itmek⁹; yaramazdur cenk âletin düzmek ve fisk [u] fesâd¹⁰ eylemek. Çün sâ'at mirrîh irişe eyüdüdür 'adl [u] ihsân¹¹ itmek ve şâzlık eylemek¹² ve her oğlanun bu sâ'atde vücûda gelse halkın mâlına harîs¹³ ola [64b] ve kan dökici ola; yaramazdur beğler ve sultânlar yüzine varmak ve ulularun yüzün görmek; eyüdüdür hâcet talebin itmek ve 'imâret¹⁴ bünyâd urmak¹⁵ ve yeni ton biçmek ve giymek. Çün sâ'at âftâb irişe eyüdüdür sefere gitmek ve ulu¹⁶ işlere yapışmak ve yeni ton biçmek ve giymek ve evlenmek ve nişân komak ve her oğlanun bu sâ'atde vücûda gelse 'âlemde eyü bahtlı ola ve¹⁷ hoş hûlu¹⁸ ve dîndâr ve sâlih¹⁹ ola ve ihsân aslı ola. Çün sâ'at zühr[e] irişe eyüdüdür evlenmek ve tılsım düzmek ve mahbûb²⁰larla 'ayş u 'işret itmek²¹ ve 'avratlar dîzârın²² görmek, kethudâlık eylemek ve kan aldurmak ve hacâmat itmek ve ot içmek ve büstân dikmek ve yeni ton biçmek ve giymek ve mektebe oğlan virmek ve ulu işler[e] başlamak ve sefere gitmek ve her oğlan bu sâ'atde vücûda gelse 'işret ehli²³ olur ve açık gönüllü ve mâldâr²⁴ ola. Çün sâ'at 'utârîd irişe [65a] eyüdüdür ihsân ve in'âm²⁵ eylemek ve dervîşlere sadaka virmek ve mektebe oğlan virmek ve tılsım bağlamak ve her oğlanun işbu sâ'atde vücûda gelse 'ilmde nîk-baht²⁶ ola ve âdemîler²⁷ katında 'azîz²⁸ ve hürmetlü ola. Çün sâ'at kamer irişe eyüdüdür kethudâlık eylemek ve ekin ekmek ve ulu işlere başlamak, havz²⁹ bînâ itmek³⁰ ve her oğlanun bu sâ'atde vücûda gelse harîs ola ve hoş gönüllü ola, halk arasında 'azîz ve hürmetlü ola; yaramazdur gizli iş işlemek ve 'ilmde ibtidâ eylemek³¹ ve efsûn³² ve tılsım³³ işlemek. Ya'nî bu yedi yıldızlar ki her biri bir felekde toğar, anları beyân itdik. Meselâ evvel felekde kamer toğar, ikincide 'utârîd toğar, üçüncide âftâb toğar, dördüncide zühr[e] toğar, beşüncide mirrîh toğar, altıncıda müşteri toğar, yedüncide zühâl toğar.

Rûz-ı Düşenbe						
Sabâh	Kuşluk	Zevâl	Öyle	Beyne's-salâteyn	İkindi	Gurûb
Kamer	Zühâl	Müşterî	Mirrîh	Şems	Zühre	'Utârîd

² Bir kitabın bölümlerinden her biri.

³ Bir konuda yazılmış küçük kitap.

⁴ Kâhyalık.

⁵ Muska.

⁶ Alış veriş.

⁷ Elbise.

⁸ Allah'tan veya büyük bir makamdan bir istekte bulunmak.

⁹ Kan alma.

¹⁰ Fenalık, kötülük, bozgunculuk.

¹¹ Adalet ve lütuf.

¹² Sevinçli olmak.

¹³ Hırslı.

¹⁴ Cami, medrese, hastahane vb. eserler.

¹⁵ İnşa etmek.

¹⁶ Büyük.

¹⁷ "Ve" bağlacı sehven tekrar yazılmıştır.

¹⁸ İyi huylu.

¹⁹ İyi amel sahibi.

²⁰ Sevgili.

²¹ Yeme içme, eğlenme.

²² Güzel yüz.

²³ İçkici.

²⁴ Zengin.

²⁵ İyilik etme.

²⁶ Talihli.

²⁷ İnsanlar.

²⁸ Değerli.

²⁹ Havuz.

³⁰ İnşa etmek.

³¹ Başlamak.

³² Büyü.

³³ Büyü.

[65b]

Rûz-1 Şeşenbe						
Sabâh	Kuşluk	Zevâl	Öyle	Beyne's-salâteyn	İkindi	Gurûb
Mirrîh	Şems	Zühre	'Utârîd	Kamer	Zühal	Müşterî

Rûz-1 Çehârşenbe						
Sabâh	Kuşluk	Zevâl	Öyle	Beyne's-salâteyn	İkindi	Gurûb
'Utârîd	Kamer	Zühal	Müşterî	Mirrîh	Şems	Zühre

Rûz-1 Pencşenbe						
Sabâh	Kuşluk	Zevâl	Öyle	Beyne's-salâteyn	İkindi	Gurûb
Müşterî	Mirrîh	Şems	Zühre	'Utârîd	Kamer	Zühal

Rûz-1 Cum'a						
Sabâh	Kuşluk	Zevâl	Öyle	Beyne's-salâteyn	İkindi	Gurûb
Zühre	'Utârîd	Kamer	Zühal	Müşterî	Mirrîh	Şems

Rûz-1 Şenbe						
Sabâh	Kuşluk	Zevâl	Öyle	Beyne's-salâteyn	İkindi	Gurûb
Zühal	Müşterî	Mirrîh	Şems	Zühre	'Utârîd	Kamer

[66a]

Rûz-1 Yekşenbe						
Sabâh	Kuşluk	Zevâl	Öyle	Beyne's-salâteyn	İkindi	Gurûb
Şems	Zühre	'Utârîd	Kamer	Zühal	Müşterî	Merrîh ³⁴

³⁴ Saatname, içinde bulunduğu eserin sonunda yer almaktadır. Saatnamenin devamında konu ile ilgili olmayan çeşitli bilgiler bulunmaktadır. ^{166b} Sırru-l-Hakk[u'l-yakîn] “Bu kitâb issine olsun mübârek/Murâdun kamu virsün Hak tebârek”, Emirü'l-umerâi'l-kirâm kebîrî'l-küberâi'l-fehhâm zü'l-kadrü'l-ihtîrâmü'-l-Hak be-mezîd-i 'inâyet-i meliki'l-a'lâ, [Namazda okunacak surelerden söz edilmiştir.] ^{167a} “Yazı yazmak, suda yüzmek, okı atmak gibi hünerdür ki hüner-i yazı yazmak cümlesinden mu'teberdür.” (mu'teberü'l-hadîs), [Yeni ayın görünmesi durumunda okunacak ayetlere değinilmiş.] ^{167b} [Kanuni Sultan Süleyman'a ait “Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi/Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi” benzeri çeşitli berceste beyitler ile mübarek ay ve gecelerde yapılacak ibadetlerle ilgili notlar vardır.]